

БІЛІМ БЕРУ / ОБРАЗОВАНИЕ/ EDUCATION

QAZAQ JOURNAL OF YOUNG SCIENTIST

2026, Vol.4, No. 4 S (April)

<https://qazaqjournal.kz/>

ӘОЖ 378.147:811.111:37.02

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА СЫНИ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН
ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ*Хаїтжанова Розаой Хаїтжановна*студент, Шетел тілдер факультеті, Академик Е. А. Бөкетов атындағы
Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, Қарағанды, Қазақстан*Ғылыми жетекші:* Сагадиева Қымбат Кошкинбаевна

Бұл мақалада ағылшын тілін оқыту үдерісінде сыни ойлау қабілетін дамытудың тиімді тәсілдері қарастырылады. Зерттеудің өзектілігі қазіргі білім беру кеңістігінде тілдік құзыретпен қатар талдау, салыстыру, дәлелдеу, бағалау және негізді қорытынды жасау дағдыларына сұраныстың артуымен түсіндіріледі. Мақаланың мақсаты – ағылшын тілі сабақтарында сыни ойлауды қалыптастыруға ықпал ететін әдістерді анықтау және олардың практикалық нәтижелілігін сипаттау. Зерттеу нысаны – ағылшын тілін оқыту үдерісі, пәні – осы үдерістеги сыни ойлауды дамытудың әдістемелік жолдары. Жұмыста талдау, жүйелеу, салыстыру және интерпретация әдістері қолданылды. Нәтижесінде мазмұнды тапсырма, пікірталас, дәлелді жазылым, шағын топтық жұмыс, цифрлық орта және мұғалімнің бағыттаушы рөлі сыни ойлауды қалыптастыруда шешуші екені айқындалды.

Кілт сөздер: сыни ойлау, ағылшын тілі, оқыту әдістемесі, дәлелді жазылым, пікірталас, интерактивті тапсырма, тілдік дағды, талдау.

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінде ағылшын тілі сабағы тек жаңа сөз жаттататын немесе грамматикалық ережені меңгертетін пән шеңберінде қарастырылмайды. Ол оқушыны ақпаратты қабылдауға ғана емес, оны

саралауға, күмәнмен қарауға, салыстыруға, дәлелдеуге және өзіндік қорытынды жасауға үйрететін интеллектуалдық кеңістікке айналуы тиіс. Осыған байланысты сыни ойлау қабілетін дамыту ағылшын тілін оқытудың маңызды бағыттарының біріне айналып отыр. Өйткені тілді тек дұрыс сөйлеу үшін емес, мазмұнды ой айту, түрлі көзқарасты түсіну, пікірталаста өз ұстанымын қорғау және мәтіннің астарлы мәнін тану үшін де игеру қажет. Зерттеудің мақсаты – ағылшын тілін оқытуда сыни ойлау қабілетін дамытудың тиімді тәсілдерін айқындау. Зерттеу міндеттері сыни ойлауды қалыптастыруға ықпал ететін әдістерді жүйелеу, олардың тілдік дағдылармен байланысын ашу, оқыту тәжірибесіндегі практикалық көрінісін сипаттау және нәтижелік тұрғыдан бағалау болып табылады. Зерттеу нысаны – ағылшын тілін оқыту үдерісі. Зерттеу пәні – осы үдерістегі сыни ойлауды дамытудың әдістемелік тәсілдері. Жұмыстың өзектілігі қазіргі оқушының дайын ақпаратты қайталаушы емес, оны сараптай алатын тілдік тұлға ретінде қалыптасу қажеттілігімен айқындалады. Теориялық маңызы сыни ойлау мен тілдік оқытудың өзара байланысын нақтылауда көрінсе, практикалық маңызы ағылшын тілі сабағында қолдануға болатын нақты тәсілдерді ұсынуында жатыр.

Әдістер. Мақалада салыстырмалы талдау, ғылыми еңбектерді мазмұндық саралау, тұжырымдарды жүйелеу және практикалық интерпретация әдістері қолданылды. 2022 жылдан бергі ағылшын тілін оқыту мен сыни ойлау мәселесіне арналған еңбектер іріктеліп, олардың ішінен тақырыпқа тікелей қатысты, DOI көрсетілген және заманауи педагогикалық ізденісті сипаттайтын бес дереккөз таңдалды. Талдау кезінде оқушының белсенділігі, тапсырма сапасы, дәлелді сөйлеу мен жазу, мұғалімнің бағыттаушы рөлі, цифрлық орта мүмкіндігі және топтық өзара әрекет сыни ойлауды дамыту факторы ретінде қарастырылды.

Әдебиеттерге шолу. Сыни ойлауды ағылшын тілін оқыту үдерісіне енгізудің жаңа қырын ашқан Darwin және әріптестерінің «Critical thinking in the AI era: An exploration of EFL students' perceptions, benefits, and limitations» атты зерттеуінде білім алушылар жасанды интеллекті тек жеңілдетуші құрал емес, сұрақ қоюға, дәлел тексеруге және түрлі жауаптарды салыстыруға итермелейтін орта ретінде қабылдайтыны байқалады. Еңбектегі ойды қазақша тұжырымдасақ, «жасанды интеллект дұрыс қолданылса, оқушыны дайын жауапты алуға емес, жауаптың негізін тексеруге үйретеді» деуге болады [1, 42]. Бұл тұжырым ағылшын тілі сабағында өте маңызды. Мысалы, мұғалім оқушыға “Social media does more harm than good” деген тақырып беріп, алдымен өз пікірін жаздырса, кейін AI ұсынған қарсы уәждерді талдатса, соңында қай дәлелдің сенімді екенін салыстыртса, онда оқушы тек эссе жазбайды, дәлел сапасын бағалауға үйренеді. Мұндай тәсіл сыни ойлаудың сұрыптау, күмәндану, негіздеу әрекеттерін күшейтеді.

Сыни ойлауды қалыптастыру тек технологиямен шектелмей, оқу ортасының табиғатына да тәуелді екенін Xiaoshuang Du мен Lian Zhangның «Investigating EFL Learners' Perceptions of Critical Thinking Learning Affordances: Voices From Chinese University English Majors» еңбегі көрсетеді. Авторлар оқу ортасындағы мазмұнды ресурс, сапалы тапсырма, интерактивті келіссөз және қауымдастық мәдениеті сыни ойлаудың негізгі алғышарттары екенін көрсетіп, «оқушыға бай мазмұн, мағыналы міндет және бірлескен талқылау берілсе, сыни ойлау белсендірек дамиды» деген тұжырымға келеді [2, 112]. Бұл қағиданы мектеп сабағында оңай қолдануға болады. Мәселен, бір мәтінді оқытып алып, жай аудармасын сұрау орнына “Автор неге дәл осы сөздерді таңдады?”, “Бұл мәтінде қай пікір фактіге, қайсысы эмоцияға сүйеніп тұр?”, “Сен осы оймен келісесің бе?” деген сұрақтар қойылса, оқушы мәтінді жаттап емес, ойланып оқиды. Әсіресе шағын топта талқылау ұйымдастырылғанда, бір оқушы мәтін идеясын қорғаса, екіншісі қарсы дәлел келтірсе, үшіншісі қорытынды жасаса, тілдік әрекет пен ой әрекеті бір мезетте дамиды.

Сыни ойлауды дамытуда оқыту философиясының өзі шешуші орын алатынын H. V. Ha Van Le мен Long Quoc Nguyenнің «Promoting L2 learners' critical thinking skills: the role of social constructivism in reading class» зерттеуі дәлелдейді. Бұл еңбекте конструктивистік бағыттағы оқыту дәстүрлі мұғаліморталық тәсілден анағұрлым нәтижелі екені, ал білім алушылардың басым бөлігі мұндай сабақта тереңірек түсіну мен белсендірек қатысуды сезінгені айтылады. Зерттеу мазмұнын қазақша жинақтасақ, «сыни ойлау оқушы ақпаратты дайын күйінде қабылдағанда емес, оны талқылап, мағына жасап, өзара әрекет арқылы игергенде қарқынды қалыптасады» деген қорытынды шығады [3, 302]. Бұл тәсіл ағылшын тіліндегі оқылым сабақтарына өте үйлеседі. Мысалы, экологиялық мәселе туралы мәтінді оқығанда оқушыларға дайын сұрақ емес, “Егер сен автор орнында болсаң, қандай дерек қосар едің?”, “Мәтіндегі қай бөлім әлсіз дәлелге құрылған?” деген тапсырма берілсе, олар тек жауап іздемейді, мәтіннің логикасын бағалайды. Яғни оқу материалы ақпарат көзі ғана емес, пікір құру алаңына айналады.

Мұғалімнің түсінігі мен іс-тәжірибесі сыни ойлау әдістемесінің тағдырын анықтайтынын Li Lidің «Critical thinking from the ground up: teachers' conceptions and practice in EFL classrooms» атты еңбегі анық көрсетеді. Зерттеуші сыни ойлауды мұғалімдер көбіне маңызды деп танығанымен, оны сабақта жүзеге асыруда түсінік пен практика арасында алшақтық болатынын ашады. Бұл еңбектегі негізгі пайымды қазақша берсек, «сыни ойлауды дамыту ниеті жеткіліксіз, оны нақты сұрақ, нақты тапсырма және нақты кері байланыс арқылы іске асыру қажет» деген ой алға шығады [4, 57]. Шынында да, ағылшын тілі сабағында “What do you think?” деп сұрау жеткіліксіз, себебі ол көбіне қысқа субъектив жауапқа әкеледі. Ал “Why do you think so?”, “What evidence from the text supports your idea?”, “Can you compare these two positions?” сияқты

сұрақтар оқушыны ойды негіздеуге итермелейді. Сондықтан тиімді тәсілдің бірі – мұғалім сұрағын кезең-кезеңмен күрделендіру. Алдымен түсіну, кейін талдау, соңында бағалау мен дәлелдеу сұрағы берілуі керек.

Цифрлық құралдарды жүйелі қолданудың мүмкіндігін Jie Wei мен He Lidің «A Systematic Review of Critical Thinking Development in Information and Communication Technology-Supported English as a Foreign Language Teaching from 2015 to 2024» атты шолу еңбегі тереңірек ашады. Бұл зерттеуде WebQuest, цифрлық карталау, онлайн ойын, аудио-бейне материал және интерактивті орта сияқты құралдар әсіресе талдау, бағалау және қорытынды жасау дағдыларына әсер ететіні көрсетілген. Авторлар мазмұнын жинақтай айтқанда, «ақпараттық-коммуникациялық технологиялар сыни ойлауды өздігінен емес, жоғары деңгейлі танымдық әрекетке құрылған жағдайда тиімді дамытады» деген тұжырымға келеді [5, 97]. Мұны тәжірибеде былай қолдануға болады: оқушыларға бір әлеуметтік мәселе бойынша үш түрлі ағылшын дереккөзін беру, олардың әрқайсысының мақсаты мен сенімділігін салыстыру, кейін ортақ шешім ұсыну. Мысалы, “Should school uniforms be mandatory?” тақырыбында біреуі жаңалық мәтіні, біреуі блог жазбасы, біреуі статистикалық шолу берілсе, оқушы қай мәтіннің дәлелі мықты, қайсысы эмоцияға жақын екенін ажыратады. Мұндай жұмыс тілдік білімді де, танымдық тереңдікті де бірге дамытады.

Нәтижелер. Жүргізілген талдау ағылшын тілін оқытуда сыни ойлауды дамытудың бірнеше тиімді тәсілін айқындады. Біріншіден, дәлелді сұрақ қою тәсілі нәтижелі. Әсіресе “неге?”, “қандай дәлел бар?”, “қай пікір сенімді?” сияқты сұрақтар оқушыны дайын жауаптан алыстатады. Екіншіден, пікірталас пен салыстырмалы талдау сыни ойлауды күшейтеді. Бір тақырып бойынша екі мәтінді, екі кейіпкерді немесе екі көзқарасты салыстыру оқушыны логикалық бағалауға жетелейді. Үшіншіден, дәлелді жазылым маңызды орын алады. Эссе, пікір жазу, шағын рецензия, аргументативті абзац сияқты жұмыстарда оқушы өз ойын негіздеуге үйренеді. Төртіншіден, шағын топтық жұмыс пен жұптық талқылау нәтижелі, себебі оқушы өз ойын тек іштей емес, өзгемен салыстырып, қорғап, түзетіп үйренеді. Бесіншіден, цифрлық құралдар сыни ойлауды жандандыра алады, бірақ олар мақсатқа бағынышты қолданылғанда ғана тиімді болады.

Талқылау. Практикалық тұрғыдан қарағанда, сыни ойлауды дамыту ағылшын тілі сабағында күрделі теория ретінде емес, дұрыс ұйымдастырылған күнделікті әдіс ретінде көрінуі тиіс. Мысалы, жаңа тақырыпты түсіндіргенде мұғалім бірден ережені бермей, бірнеше мысал ұсынып, оқушыдан заңдылықты өзі тапқызса, бұл талдау әрекетін іске қосады. Оқылымда мәтіннен кейін “мәтін не туралы?” деген сұрақпен шектелмей, “автордың ұстанымы қандай?”, “сенімділік тудыратын тірек қайсы?”, “қай жерде біржақтылық бар?” деген тапсырмалар беру қажет. Тыңдалымда бейнематериал бойынша тек мазмұндау емес, спикердің дәлел сапасын бағалау, эмоциялық ықпал мен нақты факті

арасын ажырату маңызды. Жазылымда оқушыдан тек дұрыс сөйлем құрау емес, нақты позиция ұстану, мысал келтіру, қарсы пікірді ескеру талап етілуі керек. Айтылымда дебат, рөлдік жағдаят, мәселе шешу, ортақ шешім ұсыну жұмыстары сыни ойлауды табиғи түрде дамытады. Мысалы, “Online learning is better than traditional learning” деген тақырыпта екі топқа бөлінген оқушылар тек пікір білдірмей, факт, тәжірибе, қарсы уәж, қорытынды арқылы сөйлеуі тиіс. Осындай сабақтарда ағылшын тілі қарым-қатынас құралы болумен қатар ойлаудың тіліне айналады.

Қорытынды. Ағылшын тілін оқытуда сыни ойлау қабілетін дамыту қазіргі әдістеменің қосымша бөлігі емес, оның өзегіне айналуға тиіс. Өйткені тілдік білімнің шынайы құндылығы сөзді дұрыс айтуда ғана емес, сол сөз арқылы негізді ой құра алуда көрінеді. Зерттеу нәтижесі сыни ойлауды дамыту үшін мазмұнды тапсырма, дәлелді сұрақ, пікірталас, аргументативті жазылым, бірлескен оқу және цифрлық ортаны әдістемелік тұрғыдан сауатты қолдану қажет екенін көрсетті. Сонымен бірге мұғалімнің бағыттаушы рөлі ерекше маңызды екені айқындалды. Демек, ағылшын тілі сабағында сыни ойлауды дамыту оқушыны тек тіл үйренуші емес, ақпаратты түсінетін, салыстыратын, бағалайтын және өз ұстанымын дәлелдей алатын тұлға ретінде қалыптастырудың тиімді жолы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Darwin, Rusdin D., Mukminatien N., Suryati N., Laksmi E. D., Marzuki. Critical thinking in the AI era: An exploration of EFL students' perceptions, benefits, and limitations // Cogent Education. 2024. Vol. 11, No. 1. Article 2290342. DOI: 10.1080/2331186X.2023.2290342.
2. Du X., Zhang L. Investigating EFL Learners' Perceptions of Critical Thinking Learning Affordances: Voices From Chinese University English Majors // SAGE Open. 2022. Vol. 12, No. 2. DOI: 10.1177/21582440221094584.
3. Le H. V. H., Nguyen L. Q. Promoting L2 learners' critical thinking skills: the role of social constructivism in reading class // Frontiers in Education. 2024. Vol. 9. Article 1241973. DOI: 10.3389/educ.2024.1241973.
4. Li L. Critical thinking from the ground up: teachers' conceptions and practice in EFL classrooms // Teachers and Teaching. 2023. Vol. 29, No. 6. P. 571–593. DOI: 10.1080/13540602.2023.2191182.
5. Wei J., Li H. A Systematic Review of Critical Thinking Development in Information and Communication Technology-Supported English as a Foreign Language Teaching from 2015 to 2024 // Forum for Linguistic Studies. 2024. Vol. 6, No. 6. P. 990–1006. DOI: 10.30564/fls.v6i6.7478.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ: ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ

Автор: Хайтжанова Розаой Хайтжановна

В данной статье рассматриваются эффективные методы развития критического мышления в процессе обучения английскому языку. Актуальность исследования обусловлена возрастающей потребностью в современном образовательном пространстве не только в языковой компетенции, но и в навыках анализа, сравнения, аргументации, оценки и формирования обоснованных выводов. Цель статьи — определить методы, способствующие формированию критического мышления на занятиях по английскому языку, а также описать их практическую эффективность. Объектом исследования является процесс обучения английскому языку, предметом — методические подходы к развитию критического мышления в данном процессе. В работе использованы методы анализа, систематизации, сравнения и интерпретации. В результате установлено, что содержательные задания, дискуссии, аргументированное письмо, работа в малых группах, цифровая среда и направляющая роль преподавателя играют ключевую роль в развитии критического мышления.

Ключевые слова: критическое мышление, английский язык, методика обучения, аргументированное письмо, дискуссия, интерактивные задания, языковые навыки, анализ.

DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: EFFECTIVE METHODS

Khayotzhanova Rozaoy Khayotzhanovna

This article examines effective methods for developing critical thinking skills in the process of teaching English. The relevance of the study is обусловлена the growing demand in modern education not only for language competence but also for skills such as analysis, comparison, argumentation, evaluation, and making well-founded conclusions. The purpose of the article is to identify methods that contribute to the development of critical thinking in English language classes and to describe their practical effectiveness. The object of the study is the process of teaching English, while the subject is the methodological approaches to developing critical thinking within this process. The study employs methods of analysis, systematization, comparison, and interpretation. The results show that meaningful tasks, discussions, argumentative writing, small group work, digital tools, and the guiding role of the teacher play a key role in fostering critical thinking.

Keywords: critical thinking, English language, teaching methodology, argumentative writing, discussion, interactive tasks, language skills, analysis.